

Містерія далеких полонин

Аліна Козирева

*Ч*и багато ми знаємо про одну з найближчих наших сусідок — Румунію? Вона стоїть дещо осторонь від інших розрекламованих туристичних напрямків Європи. Між тим, ця країна, без перебільшення, унікальна. Румунські Карпати, що займають 1/3 площі країни, створюють її неповторне природне обличчя. Культурна ж та архітектурно-історична спадщина Румунії напороху багата і різноманітна. Прадавні, малодоступні поселення даків та середньовічні міста, в яких немов би зупинився час, грізні фортеці та величні замки, витончені готичні собори та прекрасні православні храми — все це Румунія. Тож не дивно, що саме цю країну обрала для подорожі та більш детального ознайомлення з її архітектурою група науковців інституту історії архітектури та містобудування з ініціативи його директора С. Б. Юрченка.

Маршрут подорожі, що складав понад 3 тис. км, пролягав трьома історичними регіонами. Це — Мармарош, Трансильванія та Волощина.

МАРМАРОШ — область на самій півночі Румунії. Власне кажучи, сьогодні її поділено державним кордоном рівно навпіл. Північна частина — в Україні (Закарпатська обл.), південна — в Румунії (жудець Мармарош). Мармарош цікавий вже тим, що назви населених пунктів дублюються тут українською мовою. А місцеве населення навіть у будні носить національний румунський одяг.

Цей край уславлений своєю дерев'яною архітектурою. Саме тут, на півночі країни, в карпатських горах, досі існують унікальні традиції різьбярства як засобу народного художнього самовираження. Багато загальних етнографічних рис ріднять румун і молдаван із закарпатськими

*Румунія. Карпатський серпантин.
Руді з рожевим фарби надвечір'я.
Містерія далеких полонин
У поєднанні з селами міжгір'я...*

*Тут витоки наснаги різьбярів,
Вона, немов, із серця проростає,
І майстер часом сам не розумів,
Який він скарб нащадкам залишає.*

*На дотик відповість деревина
Теплом та тьмяним подихом текстури,
І відіб'ється у душі луна
Сріблястих шпилів та прадавніх мурів.*

*Ці миті розкривають сенс буття —
Хто ми, звідкіль, та, врешті, що нам треба? —
Трисутність: віра, небо і земля,
Або земля, жива душа і небо.*

русинами та гуцулами. Церкви Мармарошу криті гонтом, мають вузькі та високі шпилі, одно- або двосхилі дахи та часто характерні п'ятиверхі башти з годинниками на західному боці.

У 1999 році вісім дерев'яних храмів Мармарошу внесені ЮНЕСКО до числа об'єктів Всесвітньої спадщини.

Характерні різьблені брами в Мармароші.

■ далекі мандри

Про найцікавіші об'єкти, що їх відвідали науковці, хочеться розповісти окремо.

ПРАВОСЛАВНИЙ МОНАСТІР НІКУЛА.

Головна святиня монастиря – створена тут в XVI ст. чудотворна ікона Божої Матері, яка 1681 р. явила прославлене чудо – заплакала під час австрійської окупації румунських земель. У Нікулі й дотепер існує іконописна школа, майстри якої зберігають давні традиції написання ікон на склі. Такими іконами прикрашено найстарішу (1552 р.) дерев'яну церкву монастиря, службу в якій правлять лише раз на рік, на свято Успіння.

Тут, у Нікулі, ми вперше почули дивні за красою, ритмічні звуки, що передують ранковим дзвонам. Це дуже давня, унікальна форма православної традиції "а бате тоака" – коли удари наносяться по дерев'яній дошці. Кажуть, що збереглася вона лише на Афоні та в монастирях Румунії. У головній церкві – унікальний за композицією іконостас середини XIX ст.

Православний монастир Нікула. Церква XVII ст.

Унікальний іконостас головної церкви. XIX ст.

ЦЕРКВА СВ. ФЕРЕНЦА У СЕЛИЩІ СУРДЕШТИ

– найвища серед дерев'яних церков не тільки Мармарошу, але й усієї Румунії. Її побудовано на початку XVIII ст. Загальна висота споруди – 72 м, а самого готичного шпиля – 54 м! Тут завжди багато іноземних туристів – і храм заслуговує на таку увагу. Втім, як і ворота, що ведуть до нього. Взагалі, різьблені ворота церков, монастирів та простих садіб у Мармароші вражають своїм пишним декором, що створює особливо теплу ауру. Ці насправді мистецькі витвори окрема гордість румунської культури.

Дерев'яні церкви є майже в усіх поселеннях Мармарошу, але ті, що збудовані в гірських селах, особливо привабливі. Характерна прикраса фасадів цих храмів подвійні галереї, що надають їм легкості та гармонійності.

Церква в Сурдешти. Загальний вигляд та деталі дзвіниці.

Церква в Сурдешти. Інтер'єр бабинця.

ЦЕРКВУ У СЕЛІ БУДЕШТИ зведено у 1643 р. У ній зберігається зброя місцевого народного героя — гайдука Пинті Хороброго. За легендою, вороги зуміли вбити його лише срібною кулею.

Село **ІЄУД**. Довго вважалося, що тутешня церква Різдва Пресвятої Богородиці, заснована у 1392 р (об'єкт ЮНЕСКО), є найстарішою в Румунії. Але, як виявили дослідження, цей храм було вщент зруйновано татарами на початку XVII ст., і відбудували його лише у 1638 р. Церква має критий гонтом дах із подвійними заломами, башту з квадратним балконом та високим конічним шпилем, який підтримують вісім колон та стільки ж арокних отворів. Головна прикраса храму — внутрішній розпис. Виконав його у 1782 р. засновник мармароської іконописної школи Олександр Понехалші. Працюючи в кращих традиціях візантійського мистецтва, художник вдало поєднав безпосередність народного мистецтва з елементами західного бароко. Розписи вкривають всі стіни, причому кожна картина сюжетно пов'язана із сусідньою, ікони плавно переходять одна в одну. Цікаво, що написи на іконах зроблено старослов'янськими літерами.

СЕЛИЩЕ БИРСАНА розташоване за 20 км від містечка Сігет, в мальовничій долині р. Ізу. Тут, на високому пагорбі, серед старого саду, знаходиться ще одна церква (1720 р.), що охороняється ЮНЕСКО. Основа церкви — кам'яні блоки. Стіни складено з масивного дубового бруса декоративних форм. Має дворівневий портал з напівкруглими арками, гранчасту апсиду та високий шпиль із західного боку. Дуже низька у притворі, з маленькими вікнами, вона здавалася б досить темною, якби не традиційний для цих країв багатий внутрішній розпис. Поєднання білих, синіх, зелених фарб та червоної охри створюють відчуття світла та простору.

Церква в Будешти.

Ієуд. Дерев'яна церква.

Учасники подорожі біля церкви в Будешти.

Документально відомо, що з 1405 р. в Бирсані існував монастир Св. Миколи, інші джерела називають 1326 рік. В XVI ст. сім'я князів Драган значно розбудовує монастир, і з цього часу він стає чи не найбільшою твердинею православної духовності Румунії (розформований уніатами тільки у 1791 році).

У 1991–1993 рр. монастир було відбудовано наново й освячено на честь 12 Святих Апостолів. Спроектований у найкращих традиціях дерев'яної мармароської архітектури (арх. Дорел Кордоз) та зведений місцевими майстрами вручну, без використання електричних інструментів, він є своєрідним

мостом між минулим та сьогоденням.

Монастирський комплекс вражає гармонійним поєднанням з навколишнім ландшафтом. Серед квітників та ідеально доглянутих газонів милують око з десяток витончених будівель, серед яких церква із 57-метровим шпилем, дзвіниця, літній вівтар, художні майстерні, гостьові будинки, келії монахинь. І все це традиційно зводилося із дубу та річкового місцевого каменя. Є також невеличке штучне озеро та цілюще Святе Джерело.

Бирсана. Літня та зимова трапезні .

Бирсана. На першому плані — альтанка над джерелом.

Клуж-Напока. Православний собор. Фрагмент бані.

Прямуючи далі на південь, долаємо ряд високих гірських перевалів і потрапляємо до наступної області країни — **ТРАНСИЛЬВАНІЇ**. Цей маль-

овничий край, оточений дугою Карпат, називають серцем Румунії.

У сиву давнину Трансильванія складала ядро держави даків, яка була завойована Римом у I ст. н.е. У III–VI ст. цими землями пройшли племена готів, гунів, аварів, селилися тут і слов'яни. А в X–XIII ст. її колонізували угорські та німецькі народи. У часи середньовіччя Трансильванія — автономія у складі Угорського королівства.

Великий вплив на розвиток регіону мали сакси, які не тільки захищали південні кордони королівства, але й створили на цих землях низку міст та містечок (стара назва Трансильванії — Семиграддя), могутніх фортець та замків. Багато з них збереглися

до наших днів. Сім історичних пам'яток Трансильванії перебувають під патронатом ЮНЕСКО.

КЛУЖ-НАПОКА — третє за кількістю мешканців місто Румунії (340 тис.). Під назвою Напока воно було відоме вже за часів Марка Аврелія (124 р. н.е.), а як дакське поселення датується II ст. до н.е. Тут знаходиться одна з найкрасивіших готичних пам'яток Трансильванії — костел Св. Михаїла (1350–1487 р.). Справляють враження зіркоподібні

■ далекі мандри

склепіння, багатий декор костелу, вітражі та скульптури. Башта костелу — одна з найвищих в Румунії — з'явилася вже 1860 року. Біля костелу на площі — пам'ятник угорському королю Матею (Матяшу) Корвіну, уродженцю міста.

Св. Михаїл вважається покровителем Клуж-Напоки, тому й православний собор на головній площі міста носить його ім'я. Заслужують на увагу реформатська церква Св. Георгія (1486–1516), монастир францисканців Св. Павла (XV ст.), Bastion кравців (XVI ст.), палац Банфі (XVIII ст.), в якому нині розмістився національний художній музей, неobarокова будівля оперного театру (1909 р.) австрійських архітекторів Гельмера та Фельнера.

СІГІШОАРА (нім. Шессбург). Це місто називають "Перлиною Трансильванії" або "Саксонським Нюрнбергом". Засноване німецькими колоністами в XII ст. Пізніше угорці назвали його Шегешвар.

Домінанта Сігішоари давня фортеця на пагорбі. Навколо неї поступово розвивалося й саме місто. В XV–XVI ст. воно стає одним з торгівельних та культурно-освітніх центрів Східної Європи. Випускники діючої тут німецької школи навчаються згодом у кращих університетах Відня й Кракова. У місті карбував монету господар Влад Цепеш (Дракула), котрий, до речі, тут і народився (будинок зберігся).

У місті-фортеці збереглося багато будинків XIII–XV ст. Цікаво, що в них і сьогодні мешкають люди. Окрасою цитаделі є 64-метрова вежа з годинником. Вона контролювала головну браму захисного 700-метрового муру. Також тут зберігали міську казну. Якщо рипучими сходами піднятися на неї, можна побачити електричний механізм, що приводить у дію годинник і сім скульптурних зображень міфічних давньоримських божеств — символів днів тижня. Появи цих фігурок кожної години чекають численні гості Сігішоари. А ще на оглядовому майданчику башти розміщено мідні таблички з назвами найвідоміших міст світу та відстанню до них. Серед них можна знайти й "KIEV, 624 km".

ТИРГУ-МУРЕШ місто, відоме з 1330 р., засноване саксами на місці зруйнованого татаро-монголами замку. У 1492 р. воєвода Стефан Баторій починає зводити тут потужну фортецю. Будівництво тривало аж до 1652 р. Фортеця збереглася до наших днів, і є чудовим зразком середньовічної оборонної архітектури. Сім її бастіонів названо на честь ремісничих гільдій, які ці бастіони утримували.

Досить провінційне обличчя Тиргу-Муреш кардинально змінилося на початку XX ст., коли багато з існуючих будинків були оновлені в стилі угорського модерну. З'являються і нові споруди, що увібрали все найкраще з угорської та румунської культур та стали справжньою окрасою міста. Вони просто зачаровують своїми мозаїчними панно, орнаментальним декором, несподіваністю архітектурних рішень. Це, насамперед, палац культури (1911), публічна бібліотека, міська ратуша, будинок мерії та ін.

Сігішоара. Будинок Дракули.

Тиргу-Муреш. Палац культури.

Одна з дев'яти башт фортеці височіє на Шкільному пагорбі поруч із лютеранською церквою XIV ст. В церкві збереглися фрески того ж періоду. Піднятися на пагорб можна критими дерев'яними сходами, яким понад 350 років!

З 1999 р. Сігішоару внесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

На півдорозі від Сігішоари до Брашова є невелике містечко **РУПЕА** (нім. Rups). Rups — римська назва давнього поселення даків. Між двома світовими війнами Рупеа було великим торговельним центром, відомим своїм щорічним ярмарком. За часів комуністичного правління німці емігрували, й місто поступово занепало.

Стара саксонська фортеця (Cetatea Rupea), розташована у західній частині міста на базальтовій скелі, здіймається на 652 м над рівнем моря. Вперше згадується у 1324 р., коли в ній перехувались втікачі від армії угорського короля Карла Анжуйського. Стіни цитаделі постають прямо зі скелі, утворюючи спіраль. Потрапляємо до фортеці через так звану Порохову вежу. Зсередини ще можна побачити рештки кімнат, захисних бастіонів, каплиці. Є колодязь глибиною 41 м, виритий у 1623 р, воду з якого ще й досі можна пити. Частково фортеця була зруйнована ураганом 1790 р. і з тих часів не реставрувалась.

СІБІУ (нім. Германштадт) — одне із міст саксонського Семиграддя. Засноване у 1192 р., воно було колись найбільшим німецьким поселенням у Трансильванії. Плин віків не завадив йому зберегти до наших часів величну атмосферу середньовіччя. Сібіу — культурна столиця Румунії, а у 2007 р. місто було проголошене ще й культурною столицею Європи. Часопис Forbes визнав

Сібіу. Собор Св. Трійці. Загальний вигляд.

Сібіу. Площа в старому місті. Праворуч — собор Св.Марії.

Сібіу. Собор Св.Трійці. Інтер'єр.

Сібіу одним із восьми європейських міст, що найбільш комфортні для проживання. Ми, як очевидці, із задоволенням підтверджуємо цей його статус. Гуляючи вузькими вуличками міста, милуючись його неперевершеною бароковою архітектурою, дивуєшся абсолютною відсутністю офісів у старих будинках, немає реклами, супутникових антен тощо. Самі ж вони, здається, дивляться вам услід. Це враження не випадкове: деякі вікна фасадів мають лінзоподібну форму, за що їх називають "очами Сібіу".

В Сібіу збереглися кріпосні споруди XIII–XVII ст.: оборонні стіни, башти, що були на утриманні місцевих гільдій ремісників, бастіони. Верхнє та Нижнє місто з'єднані між собою арочними сходами, які самі вже є цікавими об'єктами для огляду.

Архітектурний символ Сібіу — міська ратуша (XV–XVI ст.). Поруч — старовинний готель "Римський імператор", в якому зупинялися свого часу імператор Йосиф II, композитори Ференц Ліст та Йоган Брамс. В палаці Брукенталь, збудованому у витонченому стилі пізнього бароко

(XVIII ст.), міститься найстаріший в Румунії художній музей. В колекції музею — безцінні полотна Рубенса, Тіціана, Снайдерса.

Справжньою окрасою міста можна вважати лютеранський собор Св. Марії (XIV ст.), зведений в дусі трансильванської готики. Враження доповнює найбільший в Румунії орган з 6 тис. труб. Кожної середи в соборі відбуваються загальнодоступні концерти.

А на захід від пішохідної вулички Ніколае Балцеску височіє православний кафедральний Собор Св.Трійці. Будували його на початку минулого століття, обравши за взірць собор Св. Софії в Константинополі. Внутрішній простір храму прикрашають роботи Октавіана Смигелчі, засновника сучасного румунського еkleктичного мистецтва.

Неможливо обійти увагою ще одне саксонське місто — **БРАШІВ** (нім. Кронштадт). Прекрасне розташування — в оточенні гір, на краю долини Цара Бирсей, на перехресті торговельних шляхів між Західною Європою та Сходом — сприяло його розквіту в XV–XVIII ст. Це і нині другий за значенням промисловий центр Румунії. Що ж до старої частини Брашова — тут диво-вижно переплелися готика, ренесанс, бароко та пізній етап національного роман-

Сібіу. Сходи в старому місті.

Брашів. Чорна Церква. Портал.

Брашів. Ринкова площа.

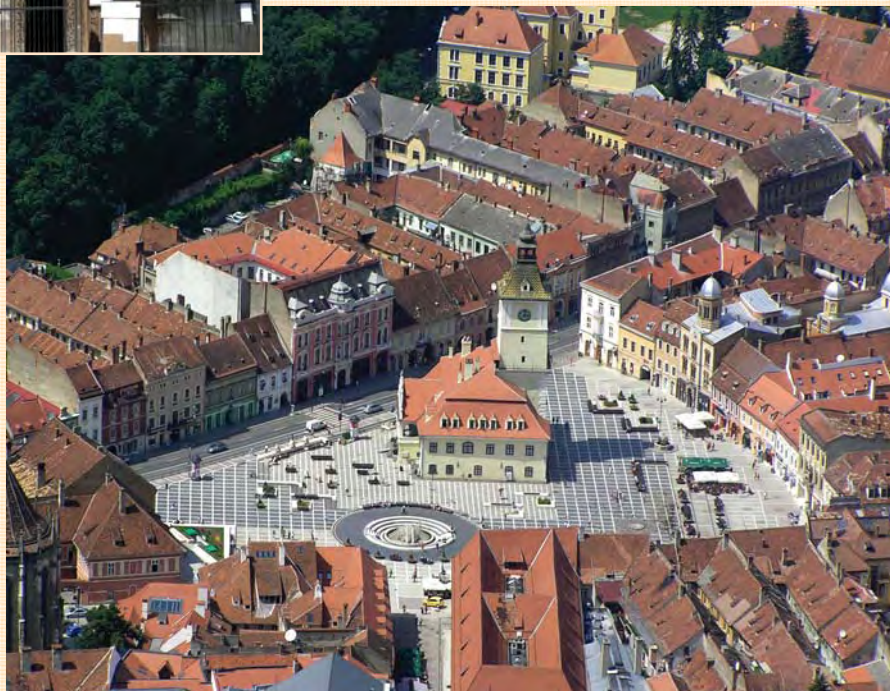
тизму. Брашівська фортеця, збудована в XIV ст. для захисту від турецького вторгнення, зберегла чотири bastiони.

Найстаріша будівля міста — церква Св. Варфоломея (1260 р) несе на собі відбиток ранньої готики, хоча вітарна частина, перебудована в XVIII ст., має барочні риси.

Єдиною церквою Брашова, зведеною цілком у стилі бароко, є кафедральний собор Св. Петра і Павла (1776–1882) — прекрасний зразок роботи архітектора Йозефа Карола Ламаша. Фасад собору прикрашають багаті декоративні елементи, герби Трансильванії та емблема Брашова.

Запам'яталась витончена православна церква Св. Миколая, в якій нині розміщено Музей румунської культури.

Особливе місце серед пам'яток історії та культури Румунії посідає так звана Чорна Церква (1383–1476) — одна з найбільших готичних споруд Румунії. Свою назву вона отримала після двох великих пожеж, що сталися в місті у XVII ст. Розміри храму та його оздоблення дійсно приголомшують. На церковній вежі міститься дзвін вагою 6300 кг. Він і сьогодні відбиває над містом точний час. А ще у Чорній Церкві можна побачити найбільшу в країні колекцію старовинних килимів.

Сьогодні Брашів — відомий гірськолижний курорт. Численні туристи мають змогу милуватися містом з гори Тимпа (967 м заввишки), на яку можна дістатися фунікулером.

БРАН (ЗАМОК ДРАКУЛИ) (нім. Тьорцбург) знаходиться за 30 км від Брашова та більш відомий як замок Дракули. Насправді, Бран ніколи не

належав Дракулі. За однією з версій, він два місяці чекав тут на відправку до в'язниці, коли впав у немилість до угорського короля Матяша Хуньяді (Корвіна). Це один із замків, побудованих саксами для охорони великого торговельного шляху через Карпати. Зведений у XIV ст. на 60-метровій скелі, він має чотири рівні, з'єднані сходами. На подвір'ї зберігся колодязь. За легендою, він веде до підземних приміщень замку.

У 1920 р. жителі Брашова подарували Бран королеві Румунії Марії як резиденцію, і він став улюбленим місцем її перебування. В замку з'явилися розкішні спальні, затишні вітальні та будуари. В наш час тут діє Музей історії середньовічного мистецтва з експонатами старовинних меблів, зброї та предметів побуту.

Американський режисер Френсіс Копола відреставрував замок для зйомок свого фільму "Дракула" у 1992 р. Щорічно пам'ятку відвідують біля півмільйона туристів, тому не дивно, що біля підніжжя замку вирос великий сувенірний ринок.

Місто **АЛБА-ЮЛІЯ** (нім. Карлсбург) розташоване на південному заході Трансильванії вздовж р. Муреш. Як поселення існувало тут ще за часів Римської імперії. Все старе місто надійно захи-

Брашів. Православна церква.

Бран. Замок Дракули.

Замок Дракули. Кріпосна стіна. <http://botinok.co.il>

■ далекі мандри

ще фортеця, споруджена за кресленнями італійського архітектора Джованні Вісконті у 1714–1738 рр. після того, як Трансильванія увійшла до складу Австрійської імперії. Площа фортеці – 70 га, загальна довжина стін – близько 12 км. Завдяки далеко висунутим вперед бастіонам має форму зірки. Головні ворота фортеці оформлені у вигляді триумфальних арок та прикрашені барельєфами і постатями атлантів.

Видатною пам'яткою Алба-Юлії є римо-католицький собор Св.Михаїла. Храм являє собою чудовий зразок романської архітектури у поєднанні з

елементами готики та бароко. Цікаво, що процес зведення та перебудови собору затягнувся на сім століть – з 1009 до 1728 р.! З X по XIX ст. Алба-Юлія входила до складу Угорського королівства та була столицею Трансильванії. Тому не дивно, що базиліка, яку звели в місті на початку XI ст., вже за часів угорського короля Ласло I Святого (1077–1095), отримала статус єпархіального собору. Після турецької навали (1241–1242) собор відбудовували французькі архітектори. Центральну абсиду собору прикрасили прекрасні барельєфи. З'яв-

ляється склепінчастий портал – один з найвищих в Європі – його арка знаходиться майже на рівні центрального нефу. В XVII ст. італійські майстри збільшили висоту головної башти – з трьох до восьми ярусів – і розмістили на ній годинник. А на початку XVIII ст. величезну арку центрального portalу увінчав трикутний фронтон із скульптурами в стилі пізнього бароко.

Собор в Алба-Юлії – діючий, в його стінах поховано відомого полководця Яноша Хуньяді, батька короля Матяша Корвіна, та його матір Ізабеллу.

Поруч – православний Собор об'єднання (Коронаційний собор). Зведений у 1921 р. (арх. В. Штефанеску) у так званому народному стилі. У цьому соборі король Фердинанд та королева Марія були короновані у 1922 р. як монархи "Великої Румунії", адже саме в Алба-Юлії 1 грудня 1918 р. відбувся з'їзд трансильванських румун, які прийняли рішення про об'єднання Трансильванії з Румунією.

Алба-Юлія. Собор об'єднання.

**Алба-Юлія. Собор об'єднання
Фрагмент.**

**Алба-Юлія. Римо-католицький
собор. Фрагмент portalу.**

Алба-Юлія. Бароковий портал.

Алба-Юлія. Римо-католицький собор Св. Михаїла.

ФОРТЕЦІ ТРАНСИЛЬВАНІЇ

Неподалік від Альба-Юлії, в містечку **СЕБЕШ** (нім. Мюльсбах), стоїть середньовічна фортеця, будівництво якої розпочалося в 1387 р. Вона одна з небагатьох у Трансильванії зберегла свої первісні форму та структуру, незважаючи на плин часу. Інша пам'ятка — євангелістська церква XIII ст. з великою кількістю скульптур на бічних фасадах. Біля церкви — могила румунського філософа і поета Лучіана Благи (1895–1961).

Фортеця **ФЕГЕРАШ** (нім. Фогараш) (1301 р.) оточена широким ровом з водою і знаходиться в самому серці міста з тією ж назвою. Побудована за наказом угорського принца Ладислава Кана, вона довгий час мала велике стратегічне значення для оборони проти турок. В XV–XVII ст. була перебудована в замок та служила резиденцією валаських господарів. Біля входу в фортецю — бюст княгині Станки — дружини Міхая Хороброго, яка жила тут на початку XVII ст.

Укріплення церкви в Хармані

Укріплена церква в селищі **ХАРМАН**. Саксонська назва його — Хонігберг — "гора меду". Поруч, у лісі, місцеві жителі дійсно брали мед. Один із найбільших укріплених храмів Трансильванії. Площа Хонігбергу — 14,5 тис.кв.м, периметр — 430 м. Товщина стін — 4 м, висота — 12 м, підсилена сімома 4-поверховими вежами. В одній з них зберігся розпис XV ст.

Фегераш. Фортеця.

Церкву зведено між 1280 та 1300 рр. в романському стилі, а у XV ст. вона набула готичних рис. Тринавова базиліка з 8-поверховою дзвіницею. Привертають увагу чудові різьблені лави з подушечками для парафіян.

ПРЕЖМЕР (нім. Тартлау) – XII ст. З 1999 р. входить до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Вхід до цитаделі захищений барбаканом, оточений зовнішньою стіною й підсилений амбразурами та сторожовими баштами. Стіни мають бійниці та машикулі – похилі отвори, з яких можна було стріляти або лити гарячу смолу.

З внутрішньої сторони до стіни прибудовано, а частково вбудовано в її товщу, 270 житлових приміщень на чотирьох рівнях зі складною системою сходів та платформ. Тут мешканці міста могли зберігати свої запаси зерна й переховуватись під час війн та облог. Ворогу вдалося завойовувати цитадель лише одного разу – в 1611 р. під час правління князя Габріеля Баторія.

В центрі цитаделі – готичний храм Святого Хреста. Збудований лицарями Тевтонського ордену під впливом архітектури цистеріанського абатства у селищі Кирц. Коштовною реліквією храму є триптих із зображенням Розп'яття та Пристрастей Христових, датований 1450 р. і атрибутований як живопис венеціанської школи.

На півдні регіону, на межі з Валахією знаходиться повіт **ХУНЕДОАРА** – дійсно святе місце румунської історії. На території повіту знаходилась столиця Дакії Сармизегетаза та столиця дакської провінції – Ульпія, побудована римським імператором Траяном. В місцевості Хунедоара збереглися найдавніші православні пам'ятки з початку феодальної епохи, справжні реліквії ранньої європейської культури – церкви в селищах Денсуш та Стрей.

Православну церкву у **ДЕНСУШІ** було зведено, вірогідно, до X ст. та заново відбудовано в XIII–XIV ст. з каміння давньоримських поселень. Храм відрізняє візантійська кладка та характерні звиси покрівлі без карнизів. В середині – настінний живопис 1443 р.

Церква XIII ст. у селищі **СТРЕЙ** також вражає унікальними давніми формами та внутрішніми розписами, вік яких сягає семисот років! На жаль, після турецького панування вони зазнали пошкодження – іновірці вибили очі на обличчях святих.

Мабуть чи не найбільше враження всієї подорожі –

Подвір'я укріпленої церкви у Хармані.

Прежмер. Подвір'я замку.

Прежмер. Інтер'єр храму Св. Хреста.

відвідання залишків міста давньої Дакійської держави — **САРМІЗЕГЕТУЗИ**. Воно було головним військовим, релігійним та політичним центром Дакії, резиденцією дакійських царів (I ст. до н.е. — 106 р. н.е.) . Розташоване на висоті 1200 м над рівнем моря в горах Орештіє. Це одна з шести фортець оборонної системи Децебала, за час правління якого Сармізегетуза досягла свого найвищого розвитку. До фортеці площею близько 300 га веде дорога, вимощена 2 тис. років тому! Фортеця була розташована на п'яти терасах та вважалась неприступною. Проте у 106 р. н.е.

після довготривалої облоги місто захопили та зруйнували римські війська імператора Траяна. Як римська провінція Дакія проіснувала до 271 р н.е.

Серед залишків споруд визначними є два круглих у плані храми. Більший, складений з кам'яних блоків та дерев'яних стовпів, має в діаметрі близько 30 м. Розміщення стовпів у цьому храмі пов'язують з астрономічними спостереженнями даків. Менший храм мав діаметр 12 м, і був збудований із кам'яних, розміщених по колу, стовпів, що асоціюються зі стародавнім дакським

календарем. Археологічні знахідки у цих місцях демонструють високий рівень життя дакійців: до будинків знаті було протягнуто водогін з керамічних труб, а під час римського панування тут спорудили терми.

Місто **ХУНЕДОАРА**, від якого отримав назву і сам повіт, відоме своїм замком Корвіна (або Хуньяді). Замок — одна із найвидатніших пам'яток середньовічної архітектури Трансильванії. На початку це була королівська

Стрей. Православна церква. XIII ст.

Денсуш. Православна церква. XIII–XIV ст.

Залишки храмів стародавньої столиці Дакії Сармізегетузи.

Група київських архітекторів на залишках храму I ст.

Хунедоара. Замок Корвінів.

Сьогодні тут відкрито музей середньовіччя, відтворено інтер'єри XV–XVIII ст., де представлено численні зразки меблів, зброї, предметів побуту.

Прямуючи далі на південь, потрапляємо до наступної історичної області Румунії – **ВОЛОЩИНИ**. Дві тисячі років тому тут існувало Дакійське царство. На межі XIII–XIV ст. було засноване Волоське князівство, яке від-

читадель XIV ст. У 1409 р. угорський король Сигізмунд подарував її одному зі своїх воїнів Войку. Існує легенда, що син Войку, відомий як Янош Хуньяді, був позашлюбним сином короля та прекрасної Ізабели. Сигізмунд видав дівчину заміж за Войку та подарував сину перстень, за яким пізніше мав його впізнати. Одного разу ворон вихопив блискучу іграшку Яноша, але хлопцю вдалося повернути перстень, влучивши у птаха з лука. Ця історія вразила короля і він додав до імені сина слово “корвін”, або латиною – “ворон” (“corvus”). Так це чи ні, але родина Войку була першою румунською родиною, яка отримала володіння королів Угорщини. Янош Хуньяді став згодом принцем Трансильванії та засновником угорської королівської династії Корвінів, а його син Матяш Корвін від 1458 року був королем Угорщини.

Замок зазнав неодноразових перебудов, внаслідок чого поруч з готикою в ньому з'являються ренесансні та барочні елементи.

чайдушно відстоювало свою незалежність і перед Угорським князівством, і перед Османською імперією. З XV ст. Волощина – васал османів, пізніше потрапляє під владу Австрії, Туреччини, перебуває під протекторатом Росії тощо, зберігаючи при цьому православне віросповідання.

КУРТЯ ДЕ АРДЖЕШ. Колись це невеличке містечко відігравало в регіоні значну роль. У XVI ст. князь Нягоє Басараб наказав будувати в Куртя де Арджеш церкву, рівної якій ще не бачила країна. Він мріяв зробити Волощину новим центром православ'я замість захопленої турками Візантії, тож храм мав відповідати високим князівським амбіціям. Як наслідок, з'явилася Єпископська церква (1517 р.) – один з найбільших шедеврів румунської архітектури. Її досконалі форми та пропорції витримано в кращих візантійських традиціях. Вважається, що це – найкрасивіша церква Румунії. Багатий різьблений декор на мармурових блоках, візерунок закручених колон, похилі віконця на башточках – в

усьому відчувається мавританський вплив. Середині між пишним, червоним з золотом, розписом можна побачити унікальне зображення вагітної Діви Марії.

До середини XIX ст. собор перебував у запустінні, але на нього звернув увагу король Румунії Кароль I. Він реставрував храм та зробив його королівською усипальнею. Тут знаходяться могили королів Кароля I та його дружини Єлизавети, короля Фердинанда та Марії (доньки російського царя Олександра II). 2003 року в Куртя де Арджеш було перепоховано Кароля II, передостаннього короля Румунії, який помер у вигнанні в 1953 р.

На подвір'ї — своєрідні свічники з написами "Vii" та "Mortii". Неподалік — джерело з солонуватою водою. За легендою, воно виникло на місці загибелі головного будівничого храму, майстра Маноле. Кажуть, правитель Волощини наказав прибрати сходи, аби Маноле залишився на башті й не створив вже нічого, прекраснішого за цю церкву. Намагаючись спуститись на землю, майстер зірвався й розбився насмерть.

КОЗІА, діючий чоловічий монастир. Заснований у 1386–1389 рр. волоським господарем Мірчею Старим. Тоді ж було зведено храм Св.Трійці — типовий для сербської архітектури, вплив якої відчула на собі й румунська архітектура, однонавний триконх. Смуги зовнішньої цегли чергуються із шарами каміння, затертими вапняним розчином. Триконховий план храму та система склепінь стали взірцем для церковного будівництва

Волощини до середини XVIII ст. Збереглися тут і первісні розписи 1391 р.

Підводячи підсумки побаченого, хотілося б відмітити дієву турботу Румунії як держави про свої історичні святині. На багатьох будівлях, що реставруються, наведено списки державних та муніципальних установ, міністерств та громадських об'єднань, коштами та зусиллями яких ці роботи ведуться.

За два тижні, звичайно ж, нам не вдалося охопити все, чим може здивувати Румунія. Крім численних історико-архітектурних пам'яток, в країні створено 17 Національних природних парків і три заповідники. Соляні та карстові печери, водоспади, біля 300 озер, курорти чорноморського узбережжя...

Але це вже теми для наступних подорожей.

Хунедоара. Замкове подвір'я.

Химерні дракони охороняють замок Корвіна.

Куртя де Арджеш. Єпископська церква.

